

Ο ποιητής Γιάννης Ρίτσος (1909 – 1990)

Είναι ένας από τους μεγαλύτερους σύγχρονους Έλληνες ποιητές με παγκόσμια ακτινοβολία. Γεννήθηκε στη Μονεμβασία της Λακωνίας, όπου έζησε και τα παιδικά του χρόνια. Το 1925 έρχεται στην Αθήνα, όπου εργάζεται ως δακτυλογράφος σε συμβολαιογραφείο. Το 1926 προσβάλλεται από φυματίωση και το 1927 εισάγεται στο санаторίο «Σωτηρία». Εκεί έρχεται σε επαφή με σοσιαλιστές και ασπάζεται τις σοσιαλιστικές ιδέες. Στην Κατοχή προσχωρεί στο ΕΑΜ (Εθνικό Απελευθερωτικό Μέτωπο) και εργάζεται στο μορφωτικό τμήμα του. Το 1948 συλλαμβάνεται και εξορίζεται στη Λήμνο, Μακρόνησο και Άν Στράτη. Το 1967, με τη δικτατορία της Χούντας, συλλαμβάνεται και εξορίζεται και πάλι στη Γυάρο, Λέρο και Σύρο. **Η ζωή του ποιητή ήταν ταραγμένη και περιπετειώδης. Χαρακτηρίζεται από θανάτους, ασθένειες, προσωπικές διώξεις, φυλακίσεις και εξορίες για τις σοσιαλιστικές του ιδέες. Αυτά όλα επηρέασαν πολύ την ποίησή του σε μεγάλο βαθμό. Την έμπνευσή του την αντλεί κυρίως από την παιδική και εφηβική του ηλικία αλλά και από τα προβλήματα του σύγχρονου ανθρώπου, τόσο τα ατομικά όσο και τα κοινωνικά. Του απονεμήθηκαν πολλά βραβεία και διακρίσεις σε πολλές χώρες και έργα του μεταφράστηκαν σε είκοσι γλώσσες.**

Το έργο του Ρίτσου προκάλεσε μεγάλη εντύπωση. Ο Κ. Παλαμάς χαιρέτισε με ενθουσιασμό την εμφάνισή του γράφοντας σε ένα ποίημά του **«Να παραμερίσουμε ποιητή να περάσεις».**

Έργα του: Ποίηση

«Τρακτέρ» (1934), «Πυραμίδες (1935), «Επιτάφιος (1936), «Εαρινή Συμφωνία» (1938), «Το Εμβατήριο του ωκεανού» (1940), «Η σονάτα του σεληνόφωτος» (1956), «Αποχαιρετισμός» (1957), «Δεκαοχτώ λιανοτράγουδα της πικρής πατρίδος» (1973), «Υμνος και θρήνος για την Κύπρο» (1974) και πολλά άλλα.

Εισαγωγή στον "Αποχαιρετισμό"

Το ποίημα γράφτηκε το **Μάρτιο του 1957**, μετά τη θυσία του Γρηγόρη Αυξεντίου στο κρησφύγετο του Μαχαιρά (3 Μαρτίου 1957), που προκάλεσε τη **συγκίνηση και το θαυμασμό της παγκόσμιας κοινής γνώμης**. Το ποίημα παρουσιάζει πολλή **εσωτερική και εξωτερική δράση** και διατυπώνει **αποφθεγματικά μεγάλες αλήθειες**. Ο ήρωας που μονολογεί, αποχαιρετά τον κόσμο, τη ζωή, τον τόπο του. **Η θυσία του Αυξεντίου συντελέστηκε στις 3 του Μάρτη 1957.**

Ο ηρωικός θάνατος του Αυξεντίου και η φρικτική συμπεριφορά των Άγγλων συγκλόνησε το πανελλήνιο και τις όπου γης φιλελεύθερες και δημοκρατικές ψυχές. Ο ήρωας με πολλή ηρεμία και αυτοκυριαρχία – λες και δεν επρόκειτο σε λίγο να πεθάνει – **αναπολεί, σκέφτεται στιγμές και σκηνές της ζωής (του) καθημερινές, απλές αλλά και φιλοσοφεί σε μεγάλα θέματα και εξηγεί πώς και γιατί βρέθηκε εκεί στη σπηλιά. Αυτή η απλότητα, η ηρεμία και φυσικότητα, η αναφορά στο θάνατο, στη θυσία, στους αγώνες του ανθρώπου κάνουν τον ήρωα απλό και καθημερινό, του αφαιρούν κάθε υπεράνθρωπη ιδιότητα για να μεγαλώσουν ακριβώς την πράξη, τον αγώνα και τη θυσία του, να κάνουν το κατόρθωμα του υπεράνθρωπο, με παγκόσμια και αιώνια ακτινοβολία και σημασία.**

Πολύ απλά, χωρίς εξάρσεις και μεγαλοστομίες παρουσιάζεται μια από τις μεγαλύτερες πράξεις

Η συνειδητή απάρνηση της ζωής που είναι η υπερνίκηση του θανάτου για την αξιοπρέπεια της ζωής.

Ο ποιητής το αφιερώνει στον «Ήρωα και Άγιο Γρηγόρη Αυξεντίου, στους Μεγάλους Νεκρούς, Ποιητές και διδασκάλους του Έθνους Διονύσιο Σολωμό, Ανδρέα Κάλβο, Κωστή Παλαμά, Άγγελο Σικελιανό και σ' όλους τους γνωστούς και άγνωστους μάρτυρες των Ελληνικών και Παγκόσμιων Αγώνων».

Ο ιστορικός και ποιητικός χρόνος του ποιήματος ταυτίζονται, γι' αυτό υπάρχει έντονη συναισθηματική φόρτιση στο ποίημα.

Ο «Αποχαιρετισμός» αποτελεί έναν υποθετικό μονόλογο του Αυξεντίου λίγο (λίγες ώρες ή λεπτά) πριν το ολοκαύτωμά του. Ουσιαστικά είναι ένας διάλογος του ήρωα με τον εαυτό του. Ο ποιητής ταυτίζεται με τον ήρωα.

Δεν είναι ένας επικήδειος ή ένα θρηνητικό μοιρολόι (όπως ο Επιτάφιος)
αλλά ένα ποίημα που επιδιώκει να εκφράσει το βαθύτερο νόημα
και τη διάσταση της θυσίας του ήρωα.

Έχει χαρακτήρα:

- **Επικό:** ο αγώνας του ήρωα έχει επικό μεγαλείο και αναβιώνει μύθους επικών ηρώων.
- **Λυρικό:** αποκάλυψη συναισθημάτων, πάθος, έκρηξη ζωικής ορμής, έρωτας της ζωής.
- **Φιλοσοφικό:** ερωτήματα για το νόημα της ζωής και του θανάτου.
- **Δραματικό:** δραματική σύγκρουση στην πορεία του ήρωα προς την υπέρβαση του διλήμματος.

Κεντρική Ιδέα

Ο ποιητής παρουσιάζει τον **εσωτερικό στοχασμό** και την πάλη του ήρωα, που οδηγεί στην **αυτογνωσία**. Ο ήρωας προσπαθεί να αποκαλύψει και να γνωρίσει τον εαυτό του. Με την αυτογνωσία επιβεβαιώνεται η **συνειδητή και αμετάθετη απόφαση της θυσίας**. Ο ήρωας **πιστεύει ότι χρωστά τη θυσία και τη λευτεριά** στον κόσμο. Αρνείται να προδώσει τα **ιδανικά της φυλής** και την **αξιοπρέπιά** του και **θυσιάζεται πιστός στο υπέρτατο χρέος** της λευτεριάς. Κερδίζοντας την **εσωτερική ελευθερία** με την υπέρβαση του θανάτου χαρίζει και την **εθνική και την πανανθρώπινη ελευθερία**.

Ο τίτλος του ποιήματος

- Εκφράζει τη συνειδητή επιλογή της θυσίας από τον ήρωα.
- Ο ήρωας χρησιμοποιεί το χρόνο που υπολείπεται μέχρι το θάνατό του σαν ευκαιρία αυτογνωσίας, αναμνήσεων και εσωτερικών διαλογισμών.

Ιδέες

- Προσήλωση του ήρωα στα ιδανικά της λευτεριάς και της ανθρώπινης αξιοπρέπειας
- Το χρέος της θυσίας
- Τον ήρωα τον δημιουργούν και τον αναδεικνύουν οι συμπατριώτες του, η σύγχρονη και η επόμενη γενιά, η παράδοση, η εθνική και πολιτιστική κληρονομιά, οι ιστορικές ανάγκες.
- Η θυσία καταξιώνει τη ζωή και οδηγεί στην αθανασία.

Σχοδιασμός - Ερμηνεία

Ποτέ δε θα μπορούσα... Ανασαίνω

Δραματικός χώρος του ποιήματος το **κρησφύγετο του Μαχαιρά**. Η **σπηλιά** αυτή είναι **ευρύχωρη**, χωράει και συναιρεί το **γεωγραφικό χώρο** της **πατρίδας** με τη **χλωρίδα** της, το **θαλασσινό** της στοιχείο αλλά και **όλη την πολιτιστική της παράδοση**, την **ιστορία** της, τις **περιπέτειές** της, τα **όνειρά** της αλλά και τα **πανανθρώπινα ιδανικά**, τα **οράματα όλων των ανθρώπων**, τα **μικρά** και τα **μεγάλα**, **το νυν και το αεί του κόσμου**. Γι' αυτό ο ήρωας **δεν αντιμετωπίζει το πρόβλημα της μοναξιάς**. Είναι **εσωτερικά ελεύθερος**, **έχει σπάσει τα σύνορα του εγώ** κι **έχει ταυτιστεί με τους πολλούς**, με την **ίδια την πατρίδα**.

Μέσα σ' αυτή... Μην κλαίτε

Ο **θάνατος** του ήρωα για την **πατρίδα ταυτίζεται με το φως**, με τον **ήλιο**, είναι η **καταξίωση**, η **θέωση**, η **πραγματική ζωή**, η **αιωνιότητα** και η **αθανασία**. **Περνώντας το φλεγόμενο στόμιο της σπηλιάς θα μεταμορφωθεί σε πρότυπο- ίνδαλμα ελευθερίας** και θα **οδηγηθεί στην αιωνιότητα** και την **αθανασία**.

Η **αυτοπροαίρετη αποδοχή** του **θανάτου** οδηγεί τον ήρωα στη **συνειδητοποίηση** του **δυνατού** της **ελευθερίας**. Από τη στιγμή που **έχει ξεπεράσει το φόβο του θανάτου**, **έχει κατακτήσει την εσωτερική ελευθερία** και τότε **είναι εφικτή και η ελευθερία της πατρίδας**.

Όλο σας αποχαιρετώ κι ακόμα μένω. Ναι, η πιο μεγάλη πράξη της ζωής μας είναι η απόφαση του θανάτου μας, όταν υπάρχει κάποια διέξοδος, όταν μπορείς και να τον αποφύγεις, και συ τον διαλέγεις σαν τιμή και σα χρέος για τους άλλους, πιο πέρα απ' τις ανάγκες σου. Όποιος μπορεί να νικήσει μια στιγμή τη ζωή του νικάει και το θάνατο. Το 'μαθα.

Όλο σας αποχαιρετώ κι ακόμα μένω

Αποχαιρετισμός σε **αναβαθμούς**, ξανά και ξανά. Ο ήρωας παρεμβάλλει μέσα στον αποχαιρετισμό αναφορά σε **αξίες**, **γνωμικά**, θέλοντας να τον καταστήσει **μελέτη ανώτερης ηθικής**, ένα **modus vivendi** (= πρότυπο ζωής) και **δείχνοντας έτσι τη μεγάλη αγάπη του για τη ζωή**.

Ο ηρωισμός του Αυξεντίου φαίνεται από το ότι **διαλέγει το θάνατο γιατί θεωρεί ότι έτσι πρέπει**, είναι ένα **χρέος πέρα από τον εαυτό του**, είναι ένα χρέος προς τους άλλους. Αυτή η **σκέψη για τους άλλους μεγαλώνει την αξία της θυσίας του**.

Ναι, η πιο μεγάλη πράξη... πιο πέρα απ' τις ανάγκες σου

Ο ήρωας **έχει επιλέξει το θάνατο ενώ μπορούσε να τον αποφύγει** κι αυτή την πράξη την αξιολογεί ως την **κορυφαία πράξη** της ζωής του. Είναι μια απόφαση που **υπερβαίνει τις ατομικές ανάγκες**, μια απόφαση **θυσίας για τους άλλους** και **ύψιστη έκφραση αξιοπρέπειας**.

Ο ποιητής μέσα από τη **θυσία** του ήρωα βλέπει την **εκπλήρωση του χρέους του προς τους άλλους**.

Όποιος μπορεί να νικήσει μια στιγμή ζωής του νικάει και το θάνατο

Κατανικώντας κανείς τον πειρασμό – αγάπη της ζωής, νικά και το έμφυτο δέος – φόβο του θανάτου. Όταν ο **άνθρωπος γίνει ηθικά ελεύθερος** και νικήσει τους πειρασμούς της ζωής τότε **απελευθερώνεται** και από το φόβο του θανάτου. **Φοβάσαι το θάνατο γιατί αγαπάς τη ζωή και δεσμεύεσαι από αυτήν.**

Τα πάντα είναι ανύπαρχτα πριν τα σκεφτείς και πριν τα πράξεις.
Όχι μονάχα να τα σκεφτείς, ή μονάχα να τα πράξεις,
μα να τα πράξεις και να τα σκεφτείς μαζί. Και σεις, αδέρφια μου,
πολύ με βοηθήσατε. (Κανένας δεν υπάρχει μόνος χωρίς τη βοήθεια του άλλου).
Εσύ που θα κλάψεις για το θάνατο μου, με βοήθησες να πεθάνω με το κεφάλι ψηλά.
Εσύ που θα πάρεις το ντουφέκι μου, να εκδικηθείς το θάνατό μου,
με βοήθησες να πεθάνω ευτυχισμένος για σένα και για μένα.
Με βοήθησαν κι αυτοί που πέσανε πριν από μένα. Όπως και γω θα σας βοηθήσω.

Τα πάντα είναι ανύπαρχτα... σκεφτείς μαζί

Η σκέψη χωρίς την έμπρακτη υλοποίηση δεν είναι επαρκής και η πράξη που δεν είναι αποτέλεσμα εσωτερικής επιλογής αποτελεί δείγμα τυχαίας συμπεριφοράς και δεν καταξιώνει την ηθική μας συνείδηση. **Αυτό που απαιτείται είναι και τα δύο (σκέψη – ενσυνείδητη απόφαση – πράξη).**

Και σεις αδέρφια μου... κι εγώ θα σας βοηθήσω

Στον υπεράνθρωπο αγώνα του ο ήρωας αισθάνεται τη θερμή παρουσία των συντρόφων του αλλά κι εκείνων που αγωνίστηκαν πριν απ' αυτόν κι εκείνων που θα ακολουθήσουν, για να συνεχίσουν την πορεία στο μέλλον. Η βεβαιότητα ότι κάποιοι θα κλάψουν γι' αυτόν τον **ενδυναμώνει στην απόφαση του θανάτου**. Κι ο ίδιος όμως τους βοηθά με τη θυσία του.

Ο Ρίτσος πιστεύει πως τον ήρωα τον δημιουργούν και τον αναδεικνύουν όχι μόνο η δική του αρετή αλλά και το περιβάλλον στο οποίο ζει
⇒ οι συμπατριώτες του, ο λαός που τον γέννησε
και η γενικότερη εθνική κληρονομιά και παράδοση του λαού του.

Τούτη η ώρα δεν είναι για καυχησιές και ηρωισμούς,
όταν βρίσκεσαι κατάφατσα με το θάνατο,
και σας το λέω απλά, σα να στρίβω το τιμόνι του αμαξιού μου
μιαν ανοιξιάτικη μέρα
για ν' αποφύγω μια σύγκρουση μ' ένα κάρο που το οδηγάει ένας ατζαμής
χωριάτης
ή για να μη χτυπήσω ένα παιδί που παίζει ανύποπτο στη λιακάδα
ή ακόμα, ναι, (και τούτη η τρυφερότητα δεν είναι αταίριαστη
σ' έναν άντρα που πρόκειται να πεθάνει)
για να μη λιώσω ένα αγριολούλουδο που πήγε το μπαστάρδικο
και φύτρωσε καταμεσής στη δημοσιά
αθώο - αθώο και γαλανό σαν το μισόκλειστο ματάκι της πλάσης -
ναι, τόσο απλά μπορώ να σας το πω, σα να στρίβω το τιμόνι του αμαξιού μου:
"Τ' αληθινό μπόι του ανθρώπου μετριέται πάντα με το μέτρο της λευτεριάς".
Τίποτ' άλλο. Γεια σας.

Τούτη η ώρα... με το μέτρο της λευτεριάς

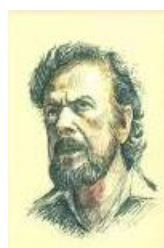
Μπροστά στην κρισιμότητα των στιγμών, **μπροστά στο θάνατο, οι καυχησιές δεν έχουν θέση.** Εκδηλώνεται απλά ο **συναισθηματικός πλούτος του ήρωα** που δεν είναι καθόλου ασυμβίβαστος με τον ηρωισμό. Ενώ προτίμησε το θάνατο δε σημαίνει ότι ήταν απάνθρωπος μισητής της ζωής. Αντίθετα με τις σκέψεις που κάνει ξεδιπλώνεται όλη η **ανθρώπινη του διάσταση, η απλότητα και η γνησιότητα.** Ο ήρωας ήταν πολύ **ευαίσθητος, τρυφερός, συνηθισμένος,** λάτρευε τη ζωή, **δεν ήταν υπεράνθρωπος και αυτό ακριβώς είναι που τον κάνει ήρωα.**

Δεν είναι η καυχησιολογία που φανερώνει τη μεγαλοσύνη του ανθρώπου αλλά ο έρωτας της ελευθερίας. Ο ήρωας ανταποδίδει με τον αγώνα και τη θυσία του την ευγνωμοσύνη που αισθάνεται σ' όλους, στον ατζαμή χωριάτη, στο παιδί που παίζει ανύποπτο στη λιακάδα, στο αγριολούλουδο που φύτρωσε αθώο στο δρόμο

εκδήλωση και παραδοχή ευαισθησίας του ήρωα

Έχει συνειδητοποιήσει πλήρως ότι **«Το αληθινό μπόι του ανθρώπου μετριέται πάντα με το μέτρο της λευτεριάς».** Η αγάπη του ανθρώπου για την ελευθερία, το πάθος και ο αγώνας για την απόκτησή της αποτελεί κριτήριο αξιολόγησης του πραγματικού, αληθινού ανθρώπου. **Το ηθικό ανάστημα του ανθρώπου μετριέται με το πόσο έχει κατακτήσει την εσωτερική του ελευθερία, που θα τον οδηγήσει στην κατάκτηση και της εξωτερικής ελευθερίας.** Αν ο άνθρωπος έχει **υψηλές αξίες και ιδανικά,** τότε θα **οδηγηθεί στην υπέρβαση των ανθρώπινων αδυναμιών του** και θα πράξει τα **ωραία, τα θαυμάσια και τα μεγάλα.** Η δύναμη της ψυχής του κρίνεται από την εσωτερική ελευθερία. **Χωρίς αυτή λέει ο ήρωας χάνεται και το νόημα της ζωής.**

Αν λυπάμαι για κάτι είναι που δε θα μπορέσω να κάνω τίποτα για σας
(όχι σα φήμη ή σαν ιδέα ή σα θρύλος, μα με τούτα τα ίδια μου τα χέρια),
έτσι, να πούμε, να, να ρίξω και γω μια ντουφεκιά στον αέρα
στη γιορτή της απελευθέρωσης
ή να φορτώσω σ' ένα μεγάλο φορτηγό εκατό τσουβάλια ψωμί,
διακόσια τσουβάλια πατάτες,
να σηκώσω κείνης της γριούλας τη ζαλιά τα ξύλα μες στο δάσος
να σηκώσω τ' άλογο του γέρου αγωγιάτη που 'πεσε μες στη λάσπη
κάποιο βροχερό πρωινό
να δώσω μια κλοτσιά κι εγώ στη μπάλα που παίζουν τα πατριωτάκια
το δείλι στο γήπεδο
ή να δώσω μια σβερκιά στο φίλο ένα βραδάκι που θα λέει ένα άνοστο αστείο
ή να μοιράσω, μια μέρα, που η δουλειά πήγε καλά,
μια χαρτοσακούλα καραμέλες στα πιτσιρίκια της γειτονιά μου
ή ν' ακουμπήσω αυτά τα δυνατά μου χέρια, που σήμερα τα αγάπησα,
σ' ένα εξοχικό τραπεζάκι της Αμμόχωστος
και, δίχως να κοιτάω τα εργατικά μου χέρια, να τα νιώθω
πως ξεκουράζονται πάνω στα πέτρινα γόνατα του φιλικού μας κόσμου.

Αν λυπάμαι... του φιλικού μας κόσμου

Η σκέψη του ήρωα παλινδρομεί στις χαρές της ζωής που ο ίδιος θα στερηθεί πεθαίνοντας, ξεκινώντας από την **υπέρτατη αγαλλίαση της γιορτής της απελευθέρωσης**. Ο καημός του πλημμυρίζει την καρδιά του, γιατί δε θα μπορέσει να συμμετέχει και να προσφέρει τη βοήθειά του στην οικοδόμηση του ειρηνικού αύριο αλλά ούτε θα μπορέσει να επαναλάβει τη βοήθεια που πρόσφερε στους απλούς ανθρώπους του τόπου του (να βοηθήσει τη γριά ή το γέρο αγωγιάτη, δε θα μπορεί να παίξει με τους νέους, δε θα μπορεί να διασκεδάσει με τους συνομήλικούς του).

Οι εικόνες από την καθημερινή ζωή που περιγράφει δείχνουν την καλοσύνη, την ευαισθησία και την τρυφερότητα του ήρωα αλλά αποπνέουν και αγάπη και έρωτα για τη ζωή· λειτουργούν σαν ένας πειρασμός, μια πρόκληση που τον καλεί να ζήσει, τονίζοντας έτσι ακόμα περισσότερο το μέγεθος της θυσίας.¹ Παρουσιάζεται για άλλη μια φορά ο ανθρώπινος χαρακτήρας του ήρωα και το απαράμιλλο πάθος με το οποίο αγαπά τη ζωή. **Εδώ έγκειται και το μεγαλείο της θυσίας του.**

¹ Δ. Σολωμός Όποιος πεθαίνει σήμερα κίλιες φορές πεθαίνει
Αθ. Διάκος Για δεσ καιρό που διάλεξε ο κάρος να με πάρει...

ΑΝΤΕ, γριά μάνα, μην αρχίσεις τώρα τις κλάψες. – Όχι;
– Έτσι σε θέλω. Ρωμιά. Σου παίρνω, λες, τη ζωή σου;
Σου αφήνω την περφάνια σου. Δε θα σε ιδεί ο εχθρός καμπουριασμένη.
Το ξέρω. Θα πεις: "Είμαι πέρφανη για το γιο μου, – κάλλιο μια φούχτα τιμημένη στάχτη
παρά γονατισμένος ο λεβέντης μου." Έτσι. Γεια σου, μάνα.
Ο πατέρας θα με γνωρίσει στο νεκροτομείο απ' τις χοντρές ελληνικές κοκάλες μου,
όμοιες με τις δικές του,
κι απ' το σταυρό της πατρίδας που 'χα φυλαχτάρι μες στις τρίχες του κόρφου μου.
Μιλάω για μένα σα να 'μαι ερωτευμένος με τα μένα,
σα να 'ναι η Ρωμιοςύνη ερωτευμένη με τα μένα. Συγχωράτε με.
Εσείς μου το δώσατε τούτο το δικαίωμα. Ευχαριστώ.

ΆΝΤΕ γριά μάνα... του κόρφου μου Μιλάω για μένα... ευχαριστώ

Ο ήρωας απευθύνεται στους γονείς του και είναι **εκ των προτέρων βέβαιος για την ελληνοπρεπή στάση** που θα τηρήσουν μπροστά στο σωματικό του θάνατο. Σε ένα **νοερό διάλογο** με τη μητέρα του **Αντωνού** ο ήρωας **προβάλλει την απαίτησή του για μια αξιοπρεπή ² στάση ζωής** και ταυτόχρονα διατυπώνει τη **βεβαιότητα ότι η μητέρα του, ως γνήσια Ελληνίδα δε θα τον διαψεύσει** (πράγματι η μητέρα του, όταν έμαθε το μαντάτο του θανάτου του είπε όσα αναφέρονται στο ποίημα). Η αναφορά στις **Ελληνικές κοκάλες** και το **σταυρό της πατρίδας** είναι **ποιητικός υπαινιγμός στο ολοκαύτωμά του** και αποτελούν **τεκμήρια της Ελληνικότητας και της Ορθόδοξης πίστης του ήρωα**.

Μιλάω για μένα... ευχαριστώ

Ο ήρωας, καθώς οδεύει στην ολοκλήρωση της θυσίας του, σε μια **αυτοερωτική έξαρση** και έχοντας επίγνωση της αξίας της θυσίας του, **νιώθει ταυτισμένος με τη Ρωμιοςύνη**. Η **στάση του κόσμου, ο θαυμασμός, η εκτίμηση, η ευγνωμοσύνη, ακόμα και το πένθος δίνουν το δικαίωμα στον ήρωα να μιλά έτσι για τον εαυτό του**.

Τώρα λοιπόν, βαδιά και σίγουρα, μπορώ να σας το πω,
σα να οδηγάω, και πάλι, το αμαξάκι μου σ' ένα ασφαλτοστρωμένο δρόμο της Κύπρου,
ίσα και παστρικά, ένα ολογάλανο κι ήρεμο πρωινό,
– μπορώ να το πω: "Η αρετή μας είναι η αμοιβαία μας χρησιμότητα".
Εντάξει, αδέλφια. Εδώ δεν είναι ακατόρθωτη η αδερφοσύνη για μας και για όλους.

Η αρετή μας είναι η αμοιβαία μας χρησιμότητα

Δεν είναι δυνατό να είναι κανείς ενάρετος, όταν η αρετή, η ηθική ποιότητα αφορά μόνο τον εαυτό του. Η ύψιστη αρετή είναι η αμοιβαία προσφορά και αλληλεγγύη. Κάτω από αυτή την οπτική είναι δυνατή η αδελφοσύνη σε εθνικό και πανανθρώπινο επίπεδο.

² Κ.Τ. Καβάφης Απολείπειν ο Θεός Αντώνιον

Με τούτη την αγάπη, λέω, πως μια μέρα, οι ξύλινοι σταυροί
θα μπουμπουκιάσουν τριαντάφυλλα- ναι, κι ο δικός μου ο σταυρός,
ο καμένος, ο πέτρινος· με τούτη, λέω, την αγάπη μια μέρα θα λυγίσουμε
κείνους που φέρνουν τ' άδικο και σπέρνουνε το μίσος.
Τούτη είναι η εντολή μου - μ' όλο που αυτή την ώρα δεν το ξέρω το μίσος
σα να μην το 'μαθα ποτές ή να το ξέχασα. Γεια σας.
ΟΛΟ ετοιμάζομαι να φύγω. Όλο σας αποχαιρετώ, κι ακόμα στέκω
σαν κάτι να 'χω να προστέσω ακόμα στον κόσμο. Σα να 'χω
να προσφέρω λίγη ακόμα ευτυχία σε σας απ' το μεδούλι μου.

Με τούτη την αγάπη... Γεια σας

Ο ήρωας, χωρίς μίσος, πιστεύει πως η θυσία όλων όσοι θυσιάστηκαν από αγάπη για τους άλλους
αλλά και η δική του θυσία θα φέρουν καρπούς. Παρουσιάζει έτσι το όραμα ενός κόσμου αγάπης
και συναδέλφωσης στη δημιουργία του οποίου θα έχει συμβάλει και ο ίδιος με τον καμένο του
σταυρό. Η αδικία και το μίσος μπορούν να αντιμετωπιστούν με την αγάπη.³ Η κοινή προσπάθεια και
η ανιδιοτελής προσφορά προς το συνάνθρωπο θα οδηγήσουν σε καλύτερες μέρες. Θα ανθίσουν οι
σταυροί, θα νικήσουν οι αγωνιστές, θα υποχωρήσουν οι καταπιεστές.

Θυμάμαι-
καλοκαιριάτικο σούρουπο ήταν -
σταμάτησα τ' αμάξι μπροστά σε μια καλύβα. Διψούσα.
Μια μαυροφορεμένη γριά με φίλεψε με το κανάτι δροσερό νερό.
"Φχαριστώ, γιαγιά", της είπα. "Καλή λευτεριά, γιε μου", αποκρίθηκε.
"Καλή λευτεριά, γιαγιά", της ξανάπα - κι ένιωσα πως της την χρωστώ.
Μου 'βγαλε το κασκέτο και μου σφούγγισε με το χέρι της το κούτελό μου.
(Ξέρετε, κι οι γριές μπορούνε να χαμογελάνε).
Τη λευτεριά το λοιπόν ο καθένας μας τήνε χρωστάει σ' όλους.
Μια λευτεριά μονάχα για τον έναν, δε φελάει σε τίποτα (αν υπάρχει).
Τίποτα δεν είναι μήτε για τον ίδιον. "Άντε, γεια σου, γιαγιά.
Καλή λευτεριά, το λοιπόν" -
κι έτριψα λίγο τα μάτια μου - έπεφτε κιόλας γαλανό το θάμπος της βραδιάς δεν καλόβλεπα.

Θυμάμαι... καλόβλεπα

Σ' όλο το ποίημα διακρίνουμε μια **συνειρμική απόδοση του δραματικού χρόνου**. Ξεκινώντας από το
παρόν άλλοτε μετατοπίζεται στο παρελθόν και άλλοτε οραματίζεται το μέλλον. Τώρα στην οριακή
στιγμή του επερχόμενου τέλους, το επεισόδιο με τη γριά - ανάμνηση από το παρελθόν - μας
μεταφέρει πίσω, στην ώρα της ένταξής του στον Αγώνα της ΕΟΚΑ. Η ελευθερία της Κύπρου είναι

³ Έναν τέτοιο κόσμο ονειρεύεται και η Αριάγνη του Στρατή Τσίρκα

Σύγκριση με την προσευχή του καπετάνιου στο ποίημα «Σαλαμίνα της Κύπρος» του Γ. Σεφέρη ⇨ «Κύριε,
βόηθα να θυμόμαστε.... Κύριε, βόηθα να τα ξεριζώσουμε» ⇨ το όραμα ενός ειρηνικού κόσμου

κάτι που το περιμένει ο απλός λαός. Ο ήρωάς μας έχει συνείδηση του χρέους του να κάνει αυτό το δράμα του λαού πραγματικότητα.

Η μαυροφορεμένη γριά μπορεί να είναι σύμβολο του χρέους, της ιστορίας, της παράδοσης, των προγόνων, μια Κύπρια μάνα που έχασε τα παιδιά της, πίσω από την οποία όμως μπορούμε να πούμε ότι κρύβεται η ίδια η σκλαβωμένη μαυροφορούσα Κύπρος. Αντιπροσωπεύει όλο τον απλό Κυπριακό λαό αλλά και τον πόθο όλων των προγόνων για ελευθερία

Τη λευτεριά το λοιπόν... Τίποτα δεν είναι μίτη για τον ίδιον

Ο ήρωας – ποιητής τονίζει την αναγκαιότητα της συνεισφοράς όλων στον αγώνα. Η προσπάθεια πρέπει να είναι συλλογική. Δεν μπορεί να είναι κάποιος ελεύθερος όταν η πατρίδα είναι σκλαβωμένη.

Κι όπως τράβηξα πάλι με χαμηλωμένα τα δυο φώτα μου (γιατί έφεγγε ακόμα)
ένιωθα ν' ανεβαίνω με τ' αμάξι μου, μαζί κι ο μέγας κάμπος της Μεσαορίας
βαθύς και σιωπηλός, αχνισμένος απ' το αργό φεγγαρόφωτο,
ένιωθα ν' ανεβαίνω ίσα στον ουρανό
κι ένιωσα το φεγγάρι που με χτύπησε κατάστηθα ολόδροσο,
σάμπως χρυσό κωνσταντινάτο το φεγγάρι κρεμασμένο
μ' ένα σπάγκο απ' το λαιμό μου,
να μου δροσίζει την καρδιά και λίγο – λίγο να ζεσταίνεται και ν' αχνίζει στον κόρφο μου.
Κι έλεγα μέσα μου: δε φτάνει το τραπέζι, μήτε κάμποσος παράς στην τσέπη,
μήτε το ψωμί και το φιλί, – δε φτάνει.
Ο άνθρωπος είναι πιο τρανός απ' την καθημερινή την έγνοια του.
Κι έλεγα πάλι που ο άνθρωπος αρχίζει από την έγνοια του για το ψωμί
Κι όλο τραβάει πιο πέρα απ' τη σκλαβιά του,
από σκλαβιά σε σκλαβιά, από ξεσκλάβωμα σε ξεσκλάβωμα,
απ' το ξεσκλάβωμα της πατρίδας, στο ξεσκλάβωμα του κόσμου,
ώσπου να νιώσει, μπαίνοντας ίσα στον ουρανό,
ν' αχνίζει το φεγγάρι στον κόρφο του,
ώσπου να κλάψει μια νύχτα από αγάπη για όλο τον κόσμο.
Έτσι, άφησα σ' ένα χαντάκι τ' αμάξι μου. Πήρα τ' όπλο. Κι ανέβηκα στο βουνό.

Ένιωθα ν' ανεβαίνω... κι ανέβηκα στο βουνό

Ο ήρωας αισθάνεται να βαδίζει προς τη δόξα και την αθανασία. Ο γενέθλιος τόπος της Μεσαορίας ταυτίζεται μαζί του. Διαγράφεται η ανελικτική πορεία του ήρωα προς την αποθέωση και η αιτιολογία της θυσίας. Ο άνθρωπος ξεκινά από τα υλικά αγαθά και ανελίσσεται στα ανώτερα.

Πρώτα ικανοποιεί τις βιολογικές του ανάγκες (πρώτος αναβαθμός) (ψωμί, φαγητό, έρωτα, αγώνα για επιβίωση, υλική ευμάρεια, ευτυχία). Ύστερα, αφού υπερβεί τις βιολογικές ανάγκες, υπερβαίνει την καθημερινή έγνοια και ανεβαίνει τους αναβαθμούς της εσωτερικής και εξωτερικής ελευθερίας, φτάνει στο φυλετικό χρέος – ελευθερία της πατρίδας (δεύτερος αναβαθμός) και μετά προχωρά στον αγώνα για επικράτηση της ελευθερίας σε όλο τον κόσμο (τρίτος αναβαθμός). Έτσι ο αγώνας του ήρωα παίρνει πανανθρώπινες διαστάσεις ⇒ χρέος για τον εαυτό του, χρέος φυλετικό, χρέος οικουμενικό.

Τότε νιώθει **λύτρωση, καταξίωση, ευτυχία, αγάπη** για όλο τον κόσμο. Ο ήρωας ανέβηκε στο βουνό, γιατί δεν αρκεί το φαΐ, το χρήμα, ο έρωτας για να καταξιωθεί η ζωή του ανθρώπου και να νιώσει ευτυχισμένος· **η ψυχή έχει ανάγκη την ελευθερία**.

Έτσι βρέθηκα σε τούτη τη σπηλιά που το στόμιό της
βλέπει ολόισα στον ήλιο· - το στρογγυλό της στόμιο
είναι ο ίδιος ο ήλιος που θα τον νιώσω πάλι δροσερό, καθώς θα με περνάνε,
(όπως εκείνη τη νύχτα το φεγγάρι) θα τον νιώσω δροσερό κωνσταντίνατο
να μου δροσίζει το καμένο στήθος, κι έτσι λίγο - λίγο
να ζεσταίνεται ο ήλιος και ν' αχνίζει στον κόρφο μας. Γεια σας.

Έτσι βρέθηκα σε τούτη τη σπηλιά

Μετά τη νοερή περιπλάνησή του στο παρελθόν, ο **Αυξεντίου επιστρέφει στο παρόν**, την ώρα που βρίσκεται **μέσα στο κρησφύγετο**. Η **αγάπη του για τον κόσμο, ο έρωτας για την πανανθρώπινη, παγκόσμια ελευθερία** τον οδήγησαν σ' αυτή τη σπηλιά.

Το στόμιό της... Γεια σας

Το ποίημα ολοκληρώνεται με το μοτίβο της σπηλιάς, που ταυτίζεται με το χρυσό κωνσταντίνατο - βυζαντινός απόληχος - και το καμένο στήθος και σαν ήλιος πλέον ζεσταίνει τον κόρφο του κόσμου.

Το **νόημα του αγώνα του πλαταίνει και σκεπάζει όλο τον κόσμο**, φτάνει ως τον ουρανό, με τον οποίο το συνδέει στόμιο της σπηλιάς. **Ο άνθρωπος είναι πλασμένος να θρώσκει άνω**, για μεγάλα ιδανικά. Γι' αυτό και **ο θάνατος του έχει σημασία γιατί γίνεται σύμβολο στο βωμό των ιδανικών**. Ο ήρωας μεταβαίνει από τον αισθητό κόσμο στον υπεραισθητό, στον κόσμο της αιωνιότητας. Ο ήρωας γνωρίζει πως θα περάσει από κείνο το στόμιο και θα βγει στο φως, στην αιωνιότητα και την αθανασία.

Από το σκοτάδι της σπηλιάς στο φως του ήλιου, συμβολισμός που δηλώνει ότι ο ήρωας θα κερδίσει την αθανασία, την όντως ζωή, αφήνοντας το παράδειγμά του και τους καρπούς της θυσίας του στους μεταγενέστερους και σ' όλο τον κόσμο. Ο ήρωας δέχεται τη **φωτεινότητα και τη λάμψη του ήλιου και γίνεται ο ίδιος ήλιος⁴** που στέλλει το φως του στους άλλους ανθρώπους. Ο ίδιος αποβαίνει η **επιβίωση της παράδοσης (χρυσό κωνσταντίνατο)**, που θα αντανakλά σ' όλο τον κόσμο.

Ο ήλιος είναι το **σύμβολο της δικαιοσύνης⁵**, της ελευθερίας, της ειρήνης, της αγάπης, της ζωής και του πολιτισμού.

Σε ολόκληρο το ποίημα εκφράζεται η γνήσια Ελληνικότητα σε μια κορυφαία ενσάρκωση της ατομικής Ρωμιοσύνης στη μορφή του ημίθεου της κυπριακής ελευθερίας που για μια ακόμα φορά αναδύθηκε «**από τα κόκκαλα των Ελλήνων τα ιερά**», «**τις χοντρές ελληνικές κοκκάλες του**».

⁴ Βλ. Ο καιόμενος

⁵ Βλ. ένα το κελιδόνι... για να γυρίσει ο ήλιος...

Τι συμβολίζει και πώς λειτουργεί ο ήλιος στο πιο πάνω απόσπασμα

- Ο ήλιος συμβολίζει το φως της αθανασίας, το αδούλωτο ελεύθερο πνεύμα, την εσωτερική ελευθερία.⁶
- Ο ήλιος λειτουργεί λυτρωτικά για τον ήρωα και η απόφασή του να πεθάνει τον καθιστά ψυχικά, εσωτερικά ελεύθερο. Αυτή η εσωτερική ελευθερία καταξιώνει τον άνθρωπο.
- Σε ένα δεύτερο επίπεδο ο ήλιος «ζεσταίνεται και αγνίζει στον κόρφο μας», καθιστά δηλαδή την ελευθερία δυνατή για το λαό μας και όλο τον κόσμο.

Επιλογικά ο ποιητής λέει πως όταν κάηκε ζωντανός ο Αυξεντίου, όλες οι καμπάνες της γης σήμαναν μεμιάς, δηλαδή ο θάνατός του είχε οικουμενική σημασία. Η θέση του ποιητή είναι ότι η θυσία του ήρωα έγινε όχι μονάχα για τα εθνικά ιδανικά αλλά και τα πανανθρώπινα.

Έτσι το ποίημα λειτουργεί σε τρία επίπεδα:

- το ατομικό
- το φυλετικό
- το οικουμενικό

ΓΕΝΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ

- Στον Αποχαιρετισμό ο Ρίτσος όσον αφορά το χρόνο, συναιρεί αδιάσπαστα το παρόν, το παρελθόν και το μέλλον. Ο ποιητής χρησιμοποιεί την τεχνική αυτή:

- ☞ Για να δείξει ότι η θυσία του ήρωα δεν είναι ένα τυχαίο γεγονός αλλά είναι αποτέλεσμα των διεργασιών και των επιδράσεων του παρελθόντος. Το παρελθόν λειτουργεί δραστικά και ευεργετικά για το παρόν.
- ☞ Επειδή θέλει να δώσει έμφαση και να τονίσει το παρόν και τη σημασία του για το μέλλον. Οι μελλοντικές καταστάσεις θα είναι αποτέλεσμα της ηρωικής στάσης του Αυξεντίου.
- ☞ Με τη συναίρεση παρελθόντος και μέλλοντος σε μια αδιάσπαστη, ενιαία κατάσταση, προσπαθεί να ερμηνεύσει το παρόν, που είναι ένα παρόν ηρωικό και πολυδιάστατο. Έτσι το παρόν έχει άμεση λειτουργικότητα και τεράστια διάσταση στο μέλλον.

ΤΟ ΘΕΜΑ ΤΗΣ ΜΟΝΑΞΙΑΣ ΣΤΟΝ ΑΠΟΧΑΙΡΕΤΙΣΜΟ

Στον Αποχαιρετισμό το πρόβλημα της μοναξιάς εκμηδενίζεται. Ο ήρωας βρίσκεται ολομόναχος με τον κόσμο και τον εαυτό του. Αυτή τη στιγμή η μοναξιά καταργείται ολοκληρωτικά. Δε βρίσκει χώρο να υπάρξει γιατί η προσήλωση στο ιδανικό της λευτεριάς ως τη θυσία ανοίγει δίοδο κι όλος ο κόσμος με τις αξίες τους, από τις πιο μικρές ως τις πιο μεγάλες, πλημμυρίζει τη σπηλιά και την ψυχή του ανθρώπου, που βρήκε τρόπο να συνταιριαστεί με το θάνατο. Γι' αυτό και ο θάνατος εδώ δεν είναι θάνατος αλλά η πιο έντονη και δραματική κατάφαση της ζωής.

ΤΟ ΠΟΙΗΜΑ ΘΑ ΜΠΟΡΟΥΣΕ ΝΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΕΙ ΚΑΙ ΩΣ ΕΝΑ MODUS VIVENDI (= ΚΑΝΟΝΑΣ ΖΩΗΣ)

Ο Ρίτσος στον Αποχαιρετισμό σε αναβαθμούς ξανά και ξανά προβάλλει αξίες, γνωμικά, θέλοντας να τον καταστήσει ένα εγκόλπιο ανώτερης ηθικής, ένα συνθετικό κανόνα ζωής. Ο ήρωας συνειδητά θυσιάζει τη ζωή του. Γιατί, για μια ανώτερη ζωή, «δε φτάνει το τραπέζι μήτε κάμποσος παράς στην τσέπη μήτε το φωμί και το φιλί». Η ζωή καταξιώνεται, όταν μπαίνει στην υπηρεσία των ιδανικών όπως είναι η ελευθερία κι όταν ο άνθρωπος εκτελεί το χρέος του προς το συνάνθρωπό του και το κοινωνικό σύνολο. Ο ήρωας νιώθει τη θυσία του ως χρέος και προσφορά. Έτσι ο «Αποχαιρετισμός», παρόλο που αναφέρεται στο θάνατο του ήρωα, εντούτοις πρέπει να θεωρείται σαν ένας ύμνος στη ζωή. Η ζωή βοήθησε τον ήρωα να συνειδητοποιήσει την ώρα του θανάτου του ότι δε γελάστηκε με τις επιλογές του, ότι ο αγώνας του ήταν η έκφραση των αληθειών στις οποίες πίστεψε.

Μεγάλο μέρος των σημειώσεων
προέρχεται από σημειώσεις εκπαιδευτικών σελίδων
και φιλολογικών blogs στο διαδίκτυο

⁶ Βλ. Τ. Σινόπουλος, Ο καιόμενος

**Ποίημα της Αντωνούς Αυξεντίου
(Μπτέρας του ήρωα)**

ζύπνα, Γρηγόρη μου, να δεις που κόντεψεν η νίκη
τζιαι σέναν βάλλουσιν ομπρός γιατί σε σεν' ανήκει

ζύπνα να δεις τους κόπους σου, να δεις τα βάσανά σου
που νυχτοξημερώννεσουν μες στα βουνά, στους βράχους
τζιαι κέρτισες ό,τ' ήθελες τζιαι πήρες τα μιτά σου.

ζύπνα να δεις τη μάνα σου, που στέκεται κοντά σου
τζι' έκαμεν σίερον καρκιάν, όπως τη λεβεντιά σου.

Θέλω δκυο λόγια να μου πεις, γιε μου, που την καρδιά σου:
“Μεν κλαίεις μάνα, μεν κλαίεις, πως έχασες το γιο σου
την ώρα του θανάτου σου εν να' μαι στο πλευρό σου”.

Την ώρα του θανάτου μου, πριχού τα μάθκια κλείσω
πέρκι σε δω, λεβέντη μου, τζιαι σε ξαναφιλήσω.

Μια μάνα τέθοκοιου ήρωα εν προσβολή να κλάψει
προσβάλλει το λεβέντην της, τζιείνον πον' να πολάψει.

Χαλάλιν της πατρίδας μου το φως μου, η ζωή μου
τζι' αφ' εν επαραδόθηκεν, ας έσειι την ευτζιήν μου.

Γεια σου λεβέντη, αθάνατε, ήρωα των ηρώων
που τ' όνομαν σου άφηκες παντοτινά στον κόσμο.

Τζιαι γιω' τσι μάνα φάνηκα, όπως τες Ελληνίδες
που πιάσασιν τα όπλα τους τζιαι τζιείνες οι ιδίες.

Εχόγλασεν το γαίμαν μου, όπλον θέλω να πιάσω
Πάσ' τα βουνά του Μασιαιρά, τζιειπάνω να πεθάνω.

Τζιειπάνω που θυσίασεν ο γιος μου τη ζωήν του
Τζιειπάνω να θυσιαστώ, να' μαι τζι' εγώ μαζίν του.

Αποχαιρετισμός

Γιάννης Ρίτσος
ο ποιητής της Ρωμιοσύνης

Όλο σας αποχαιρετώ κι ακόμα μένω. Ναι, η πιο μεγάλη πράξη της ζωής μας είναι η απόφαση του θανάτου μας, όταν υπάρχει κάποια διέξοδος, όταν μπορείς και να τον αποφύγεις, και συ τον διαλέγεις σαν τιμή και σα χρέος για τους άλλους, πιο πέρα απ' τις ανάγκες σου. Όποιος μπορεί να νικήσει μια στιγμή ζωή του νικάει και το θάνατο. Το 'μαθα.

Τα πάντα είναι ανύπαρχτα πριν τα σκεφτείς και πριν τα πράξεις. Όχι μονάχα να τα σκεφτείς, ή μονάχα να τα πράξεις, μα να τα πράξεις και να τα σκεφτείς μαζί. Και σεις, αδέρφια μου, πολύ με βοηθήσατε. (Κανένας δεν υπάρχει μόνος χωρίς τη βοήθεια του άλλου). Εσύ που θα κλάψεις για το θάνατο μου, με βοήθησες να πεθάνω με το κεφάλι ψηλά. Εσύ που θα πάρεις το ντουφέκι μου, να εκδικηθείς το θάνατό μου, με βοήθησες να πεθάνω ευτυχισμένος για σένα και για μένα. Με βοήθησαν κι αυτοί που πέσανε πριν από μένα. Όπως και γω θα σας βοηθήσω.

Τούτη η ώρα δεν είναι για καυχισιές και ηρωισμούς, όταν βρίσκεσαι κατάφατσα με το θάνατο, και σας το λέω απλά, σα να στρίβω το τιμόνι του αμαξιού μου μίαν ανοιξιάτικη μέρα για ν' αποφύγω μια σύγκρουση μ' ένα κάρο που το οδηγάει ένας ατζαμής χωριάτης ή για να μη χτυπήσω ένα παιδί που παίζει ανύποπτο στη λιακάδα ή ακόμα, ναι, (και τούτη η τρυφερότητα δεν είναι αταίριαστη σ' έναν άντρα που πρόκειται να πεθάνει) για να μη λιώσω ένα αγριολούλουδο που πήγε το μπαστάρδικο και φύτρωσε καταμεσής στη δημοσιά αθώο-αθώο και γαλανό σαν το μισόκλειστο ματάκι της πλάσης- ναι, τόσο απλά μπορώ να σας το πω, σα να στρίβω το τιμόνι του αμαξιού μου: "Τ' αληθινό μπόι του ανθρώπου μετριέται πάντα με το μέτρο της λευτεριάς". Τίποτ' άλλο. Γεια σας.

Αν λυπάμαι για κάτι είναι που δε θα μπορέσω να κάνω τίποτα για σας (όχι σα φήμη ή σαν ιδέα ή σα θρύλος, μα με τούτα τα ίδια μου τα χέρια), έτσι, να πούμε, να, να ρίξω και γω μια ντουφεκιά στον αέρα στη γιορτή της απελευθέρωσης ή να φορτώσω σ' ένα μεγάλο φορτηγό εκατό τσουβάλια ψωμί, διακόσια τσουβάλια πατάτες,

να σηκώσω κείνης της γριούλας τη ζαλιά τα ξύλα μες στο δάσος
να σηκώσω τ' άλογο του γέρου αγωγιάτη που 'πεσε μες στη λάσπη
κάποιο βροχερό πρωινό
να δώσω μια κλοτσιά κι εγώ στη μπάλα που παίζουν τα πατριωτάκια
το δείλι στο γήπεδο
ή να δώσω μια σβερκιά στο φίλο ένα βραδάκι που θα λέει ένα άνοστο αστείο
ή να μοιράσω, μια μέρα, που η δουλειά πήγε καλά,
μια χαρτοσακούλα καραμέλες στα πιτσιρίκια της γειτονιάς μου
ή ν' ακουμπήσω αυτά τα δυνατά μου χέρια, που σήμερα τα αγάπησα,
σ' ένα εξοχικό τραπεζάκι της Αμμόχωστος
και, δίχως να κοιτάω τα εργατικά μου χέρια, να τα νιώθω
πως ξεκουράζονται πάνω στα πέτρινα γόνατα του φιλικού μας κόσμου.

ΑΝΤΕ, γριά μάνα, μην αρχίσεις τώρα τις κλάψες. - Όχι;
- Έτσι σε θέλω. Ρωμιά. Σου παίρνω, λες, τη ζωή σου;
Σου αφήνω την περφάνια σου. Δε θα σε ιδεί ο εχτρός καμπουριασμένη.
Το ξέρω. Θα πεις: "Είμαι πέρφανη για το γιο μου, - κάλλιο μια φούχτα τιμημένη στάχτη
παρά γονατισμένος ο λεβέντης μου." Έτσι. Γεια σου, μάνα.
Ο πατέρας θα με γνωρίσει στο νεκροτομείο απ' τις χοντρές ελληνικές κοκάλες μου,
όμοιες με τις δικές του,
κι απ' το σταυρό της πατρίδας που 'χα φυλαχτάρι μες στις τρίχες του κόρφου μου.
Μιλάω για μένα σα να 'μαι ερωτευμένος με τα μένα,
σα να ναι η Ρωμιουσύνη ερωτευμένη με τα μένα. Συγχωράτε με.
Εσείς μου το δώσατε τούτο το δικαίωμα. Ευχαριστώ.

Τώρα λοιπόν, βαθιά και σίγουρα, μπορώ να σας το πω,
σα να οδηγάω, και πάλι, το αμαξάκι μου σ' ένα ασφαλτοστρωμένο δρόμο της Κύπρου,
ίσα και παστρικά, ένα ολογάλανο κι ήρεμο πρωινό,
- μπορώ να το πω: "Η αρετή μας είναι η αμοιβαία μας χρησιμότητα".
Εντάξει, αδέρφια. Εδώ δεν είναι ακατόρθωτη η αδερφοσύνη για μας και για όλους.
Με τούτη την αγάπη, λέω, πως μια μέρα, οι ξύλινοι σταυροί
θα μπουμπουκιάσουν τριαντάφυλλα- ναι, κι ο δικός μου ο σταυρός,
ο καμένος, ο πέτρινος· με τούτη, λέω, την αγάπη μια μέρα θα λυγίσουμε
κείνους που φέρνουν τ' άδικο και σπέρνουνε το μίσος.
Τούτη είναι η εντολή μου - μ' όλο που αυτή την ώρα δεν το ξέρω το μίσος
σα να μην το 'μαθα ποτές ή να το ξέχασα. Γεια σας.

ΌΛΟ ετοιμάζουμε να φύγω. Όλο σας αποχαιρετώ, κι ακόμα στέκω
σαν κάτι να 'χω να προστέσω ακόμα στον κόσμο. Σα να 'χω
να προσφέρω λίγη ακόμα ευτυχία σε σας απ' το μεδούλι μου.

Θυμάμαι - καλοκαιριάτικο σούρουπο ήταν- Σταμάτησα τ' αμάξι μπροστά
σε μια καλύβα. Διψούσα.
Μια μαυροφορεμένη γριά με φίλεψε με το κανάτι δροσερό νερό.

"Φχαριστώ, γιαγιά", της είπα. "Καλή λευτεριά, γιε μου", αποκρίθηκε.
"Καλή λευτεριά, γιαγιά", της ξανάπα - κι ένιωσα πως της την χρωστάω.
Μου 'βγαλε το κασκέτο και μου σφούγγισε με το χέρι της το κούτελό μου.
(Ξέρετε, κι οι γριές μπορούνε να χαμογελάνε).
Τη λευτεριά το λοιπόν ο καθένας μας τήνε χρωστάει σ' όλους.
Μια λευτεριά μονάχα για τον έναν, δε φελάει σε τίποτα (αν υπάρχει).
Τίποτα δεν είναι μήτε για τον ίδιον. "Άντε, γεια σου, γιαγιά.
Καλή λευτεριά, το λοιπόν" -
κι έτριψα λίγο τα μάτια μου - έπεφτε κιόλας γαλανό το θάμπος της βραδιάς
δεν καλόβλεπα.

Κι όπως τράβηξα πάλι με χαμηλωμένα τα δυο φώτα μου (γιατί έφεγγε ακόμα)
ένιωθα ν' ανεβαίνω με τ' αμάξι μου, μαζί κι ο μέγας κάμπος της Μεσαορίας
βαθύς και σιωπηλός, αχνισμένος απ' το αργό φεγγαρόφωτο,
ένιωθα ν' ανεβαίνω ίσα στον ουρανό
κι ένιωσα το φεγγάρι που με χτύπησε κατάστηθα ολόδροσο,
σάμπως χρυσό κωνσταντινάτο το φεγγάρι κρεμασμένο
μ' ένα σπάγκο απ' το λαιμό μου,
να μου δροσίζει την καρδιά και λίγο - λίγο να ζεσταίνεται και ν' αχνίζει στον κόρφο μου.

Κι έλεγα μέσα μου: δε φτάνει το τραπέζι, μήτε κάμποσος παράς στην τσέπη,
μήτε το ψωμί και το φιλί, - δε φτάνει.
Ο άνθρωπος είναι πιο τρανός απ' την καθημερινή την έγνοια του.
Κι έλεγα πάλι που ο άνθρωπος αρχίζει από την έγνοια του για το ψωμί
Κι όλο τραβάει πιο πέρα απ' τη σκλαβιά του,
από σκλαβιά σε σκλαβιά, από ξεσκλάβωμα σε ξεσκλάβωμα,
απ' το ξεσκλάβωμα της πατρίδας, στο ξεσκλάβωμα του κόσμου,
ώσπου να νιώσει, μπαίνοντας ίσα στον ουρανό,
ν' αχνίζει το φεγγάρι στον κόρφο του,
ώσπου να κλάψει μια νύχτα από αγάπη για όλο τον κόσμο.
Έτσι, άφησα σ' ένα χαντάκι τ' αμάξι μου. Πήρα τ' όπλο. Κι ανέβηκα στο βουνό.

Έτσι βρέθηκα σε τούτη τη σπηλιά που το στόμιό της
βλέπει ολόισα στον ήλιο· - το στρογγυλό της στόμιο
είναι ο ίδιος ο ήλιος που θα τον νιώσω πάλι δροσερό, καθώς θα με περνάνε,
(όπως εκείνη τη νύχτα το φεγγάρι) θα τον νιώσω δροσερό κωνσταντινάτο
να μου δροσίζει το καμένο στήθος, κι έτσι λίγο - λίγο
να ζεσταίνεται ο ήλιος και ν' αχνίζει στον κόρφο μας. Γεια σας.

Θέματα για εργασία – προβληματισμό

Εργασίες για τον Αποχαιρετισμό και συνδυαστικές διακειμενικές ερωτήσεις

1^η Ερώτηση

Να αναλύσετε την πορεία του ήρωα προς την ελευθερία, έτσι όπως παρουσιάζεται κλιμακωτά στο πιο κάτω απόσπασμα.

[...]

Κι έλεγα μέσα μου: δε φτάνει το τραπέζι, μήτε κάμποσος παράς στην τσέπη, μήτε το ψωμί και το φιλί, – δε φτάνει.

Ο άνθρωπος είναι πιο τρανός απ’ την καθημερινή την έγνοια του.

Κι έλεγα πάλι που ο άνθρωπος αρχίζει από την έγνοια του για το ψωμί

Κι όλο τραβάει πιο πέρα απ’ τη σκλαβιά του,

από σκλαβιά σε σκλαβιά, από ξεσκλάβωμα σε ξεσκλάβωμα,

απ’ το ξεσκλάβωμα της πατρίδας, στο ξεσκλάβωμα του κόσμου,

ώσπου να νιώσει, μπαίνοντας ίσα τον ουρανό,

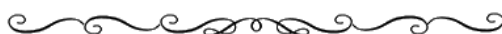
ν’ αχνίζει το φεγγάρι στον κόρφο του,

ώσπου να κλάψει μια νύχτα από αγάπη για όλο τον κόσμο.

Έτσι άφησα σ’ ένα χαντάκι τ’ αμάξι μου.

Πήρα τ’ όπλο. Κι ανέβηκα στο βουνό. [...]

Γ. Ρίτσος, Αποχαιρετισμός

2^η Ερώτηση

Τι συμβολίζει και πώς λειτουργεί ο ήλιος στο παρακάτω απόσπασμα;

Έτσι βρέθηκα σε τούτη τη σπηλιά που το στόμιό της

βλέπει ολόγεια στον ήλιο· – το στρογγυλό της στόμιο

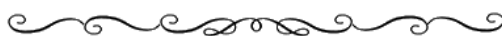
είναι ο ίδιος ο ήλιος που θα τον νιώσω πάλι δροσερό, καθώς θα με περνάνε,

(όπως εκείνη τη νύχτα το φεγγάρι) θα τον νιώσω δροσερό κωνσταντινάτο

να μου δροσίζει το καμένο στήθος, κι έτσι λίγο-λίγο

να ξεσταίνεται ο ήλιος και ν’ αχνίζει στον κόρφο μας. Γεια σας.

Γ. Ρίτσος, Αποχαιρετισμός

3^η Ερώτηση

Να αναπτύξετε σύντομα το νόημα των παρακάτω στίχων.

Όλο σας αποχαιρετώ κι ακόμα μένω. Ναι, η πιο μεγάλη πράξη της ζωής μας

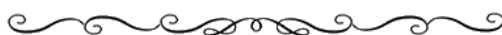
είναι η απόφαση του θανάτου μας, όταν υπάρχει κάποια διέξοδος,

όταν μπορείς και να τον αποφύγεις, και συ τον διαλέγεις

σαν τιμή και σα χρέος για τους άλλους, πιο πέρα απ’ τις ανάγκες σου.

Όποιος μπορεί να νικήσει μια στιγμή ζωή του νικάει και το θάνατο. Το ‘μαθα.

Γ. Ρίτσος, Αποχαιρετισμός

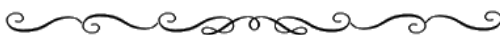
4^η Ερώτηση

Χαρακτηρίστε τον ήρωα Γρηγόρη Αυξεντίου έτσι όπως τον παρουσιάζει ο Γ. Ρίτσος στο απόσπασμα.

5^η Ερώτηση

Να αναφέρετε [και να δώσετε παραδείγματα μέσα από το απόσπασμα] τέσσερα χαρακτηριστικά της ποίησης του Γ. Ρίτσου.

6^η Ερώτηση

Ο αγώνας του ήρωα, όπως ο ίδιος λέγει, παρουσιάζεται στο απόσπασμα κλιμακωτά σε αναβαθμούς. Να επισημάνετε τους αναβαθμούς της ανελικτικής πορείας του ήρωα, αναφέροντας χαρακτηριστικούς στίχους ή φράσεις από το απόσπασμα που ακολουθεί.

Κι έλεγα μέσα μου: δε φτάνει το τραπέζι, μήτε κάμποσος παράς στην τσέπη,
μήτε το ψωμί και το φιλί, – δε φτάνει.

Ο άνθρωπος είναι πιο τρανός απ' την καθημερινή την έγνοια του.

Κι έλεγα πάλι που ο άνθρωπος αρχίζει από την έγνοια του για το ψωμί

Κι όλο τραβάει πιο πέρα απ' τη σκλαβιά του,

από σκλαβιά σε σκλαβιά, από ξεσκλάβωμα σε ξεσκλάβωμα,

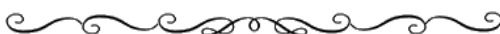
απ' το ξεσκλάβωμα της πατρίδας, στο ξεσκλάβωμα του κόσμου,

ώσπου να νιώσει, μπαίνοντας ίσα τον ουρανό,

ν' αχνίζει το φεγγάρι στον κόρφο του,

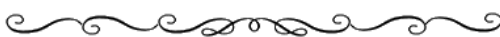
ώσπου να κλάψει μια νύχτα από αγάπη για όλο τον κόσμο.

Γ. Ρίτσος, Αποχαιρετισμός

7^η Ερώτηση

Ποιες ιδέες διακρίνονται μέσα από ολόκληρο το απόσπασμα;

8^η Ερώτηση

Οι ήρωες των αποσπασμάτων βρίσκονται αντιμέτωποι με το θέμα του χρέους και της ευθύνης.

α) Ποιος είναι ο προβληματισμός του κάθε ήρωα σχετικά με το θέμα αυτό;

β) Ποια η τελική απόφαση του κάθε ήρωα;

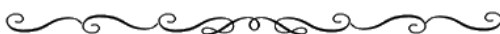
γ) Να συγκρίνετε και να σχολιάσετε τις τελικές αποφάσεις των δύο ηρώων.

- I. Όλο σας αποχαιρετώ κι ακόμα μένω. Ναι, η πιο μεγάλη πράξη της ζωής μας είναι η απόφαση του θανάτου μας, όταν υπάρχει κάποια διέξοδος, όταν μπορείς και να τον αποφύγεις, και συ τον διαλέγεις σαν τιμή και σα χρέος για τους άλλους, πιο πέρα απ' τις ανάγκες σου.

Γ. Ρίτσος, Αποχαιρετισμός

- II. «Πώς θα πέσουν;» άκουσε μια φωνή μέσα του, «όπως τα ώριμα φρούτα από μόνα τους ή τινάζοντας το δέντρο γερά;». «Θα τους ρίξει ο λαός», διόρθωσε πικραμένος λιγάκι, γιατί ήτανε δεδομένο ότι θεωρούσε τον εαυτόν του ένα μ' αυτό το λαό κι επομένως δεν έβγαζε την ουρά του απ' έξω. Ναι, αλλά τότε, έπρεπε να κινηθεί προς το κέντρο εκεί που μπορούσε να διαδραματιστούν γεγονότα, να συμμετάσχει σ' αυτά ή μήπως πίστευε στη θεωρία της πρωτοπορίας (τα στελέχη χρειάζονται) κι έπρεπε να φυλαχτεί; «Δεν μπορώ» σκέφτηκε, «προς το κέντρο δεν πάνε τα πόδια μου. Όσο κι αν το βλέπω σωστό, μου είναι αδύνατο. Ας ενεργήσουν οι άλλοι, ας κατεβούνε στο κέντρο οι νέοι».

Μ. Χάκκας, Το ψαράκι της γνάλας

9^η Ερώτηση

Να δώσετε το νόημα των πιο πάνω αποσπασμάτων, να αναφέρετε σε ποιες ιστορικές περιόδους της νεότερης Κυπριακής Ιστορίας αναφέρεται το καθένα και να εντοπίσετε τη βασική νοηματική διαφορά.

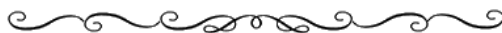
- i. Όλο σας αποχαιρετώ κι ακόμα μένω. Ναι, η πιο μεγάλη πράξη της ζωής μας είναι η απόφαση του θανάτου μας, όταν υπάρχει κάποια διέξοδος, όταν μπορείς και να τον αποφύγεις, και συ τον διαλέγεις σαν τιμή και σα χρέος για τους άλλους, πιο πέρα απ' τις ανάγκες σου.

Γ. Ρίτσος, Αποχαιρετισμός

- ii. Δέκα χρόνια έστελλε τις μέλισσές του ο Ονήσιλος
να μας κεντρίσουν
να μας ξυπνήσουν
να μας φέρουν ένα μήνυμα.

Δέκα χιλιάδες μέλισσες έστειλε ο Ονήσιλος
κι όλες ψοφήσανε απάνω στο παχύ μας δέρμα
χωρίς τίποτα να νιώσουμε.

Π. Μηχανικός, Ονήσιλος

10^η Ερώτηση

Να αναλύσετε και συγκρίνετε την παρουσία του ήλιου όπως αυτή εμφανίζεται στα παρακάτω αποσπάσματα.

- i. Έτσι βρέθηκα σε τούτη τη σπηλιά που το στόμιό της βλέπει ολόγισια στον ήλιο· – το στρογγυλό της στόμιο είναι ο ίδιος ο ήλιος που θα τον νιώσω πάλι δροσερό, καθώς θα με περνάνε, (όπως εκείνη τη νύχτα το φεγγάρι) θα τον νιώσω δροσερό κωνσταντινάτο να μου δροσίζει το καμένο στήθος, κι έτσι λίγο-λίγο να ζεσταίνεται ο ήλιος και ν' αχνίζει στον κόρφο μας. Γεια σας.

Γ. Ρίτσος, Αποχαιρετισμός

- ii. Κοιτάχτε! μπήκε στη φωτιά! είπε ένας απ' το πλήθος.
Γυρίσαμε τα μάτια γρήγορα. Ήταν
στ' αλήθεια αυτός που απόστρεψε το πρόσωπο, όταν του μιλήσαμε. Και τώρα καίγεται. Μα δε φωνάζει βοήθεια.
Διστάζω. Λέω να πάω εκεί. Να τον αγγίξω με το χέρι μου.
Είμαι από τη φύση μου φτιαγμένος να παραξενεύομαι.
Ποιος είναι τούτος που αναλίσκεται περήφανος;
Το σώμα του το ανθρώπινο δεν τον πονά;
Η χώρα εδώ είναι σκοτεινή. Και δύσκολη. Φοβάμαι.
Ξένα φωτιά μην την ανακατεύεις, μου είπαν.
Όμως εκείνος καίγονταν μονάχος. Καταμόναχος.
Κι όσο αφανίζονταν τόσο άστραφτε το πρόσωπο.
Γινόταν ήλιος.
Στην εποχή μας όπως και σε περασμένες εποχές
άλλοι είναι μέσα στη φωτιά κι άλλοι χειροκροτούνε.
Ο ποιητής μοιράζεται στα δυο.

Τ. Σινόπουλος, Ο καιόμενος

